

Bildiğın
Gibi Değil

Osmanlı

MUSTAFA ALP DAĞISTANLI

2. BASKI

♥CAN

MUSTAFA ALP DAĞISTANLI
BİLDİĞİN GİBİ DEĞİL
OSMANLI

© 2016, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2016

2. basım: Kasım 2016, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 3 000 adet yapılmıştır.

Editör: Emre Taylan

Danışman: Necdet Sakaoğlu

Düzeltili: Ebru Aydın, Mert Tokur

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit

Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San. Sit. No: 81/25-26

Topkapı-İstanbul

Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-3351-2

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750733512

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

MUSTAFA ALP DAĞISTANLI
BİLDİĞİN GİBİ DEĞİL
OSMANLI

İçindekiler

Önsöz	11
Padişah her cariyeden istediği kadar çocuk yapabilir miydi?	15
Kimler sakal bırakamazdı?	18
Orhan Bey'in annesi Şeyh Edebalı'nın kızı mıydı?	21
Osmanlı Hanedanı için en lanetli isim hangisiydi?.....	23
Nüfusun çoğunluğu Müslüman mıydı?	27
Dört kadın almak ne kadar yaygındı?.....	30
"Fast food" var mıydı?	32
Osmanlı askeri "Allah Allah" diye mi düşmana saldırıyordu?.....	35
Çocuklu bir kadınla nikâhlanan tek padişah hangisidir?.....	39
Avrupalıların imrendiği "Osmanlı" hayvanı hangisiydi?	41
İçki içtiği için fırça yiyen padişah hangisiydi?	44
Beş yüzyıl sonra bile toplatılıp yakılan kitap hangisiydi?	47
Akrabalarının yanına gömülmek istemeyen padişah hangisiydi?	51
Devşirilen bir çocuğun babası ne düşünürdü?	54
Padişahlar başka hükümdarların kızlarıyla evlendi mi?.....	58
Padişaha adıyla kim hitap edebilirdi?.....	61
Fatih Sultan Mehmed torunu Şehzade Ahmed'i neden hiç affetmedi? ...	65
Erkekleri suya götürüp susuz getiren kadın kimdi?	67
İmam, nikâhı nasıl kıyardı?.....	71
Hadım olmayı gönüllüce kabul eden var mıydı?	74

Ordu sefere ne zaman çıkardı?	77
Tecavüz yaygın mıydı?	81
Kardeş katline kurban giden en küçük şehzade kaç yaşındaydı?.....	84
İki gönül bir olunca ne olurdu?	86
Hakkında en çok suikast planı yapılan padişah kimdi?.....	90
İlk matbaa ne zaman kuruldu?	93
Evlenme rekoru hangi sultan kızındaydı?.....	96
Fatih Hıristiyan olmaya gerçekten niyetlendi mi?.....	99
Molla Kâbız'ın boynu neden vuruldu?.....	103
Drakula'nın kardeşi Fatih'e niye kılıç çekti?	106
Enderun ve haremde hâkim dil hangisiydi?.....	108
Avrupa için hiç bitmeyen Osmanlı tehdidi neydi?	111
Kız kardeşi Kanunî'ye niye küsmüştü?	116
Suçluyu yakalamak kimin göreviydi?.....	118
Kanunî döneminde İstanbul'da kaç meyhane vardı?.....	121
Kadınlar haklarını arayabiliyor muydu?	125
Her isteyen cami yaptırabilir miydi?	130
Padişahların ölümü niye herkesten saklanıyordu?	132
Karısının tabutuna kapanıp hüngür hüngür ağlayan vezir kimdi?	135
Mollaların hepsi Müslüman mıydı?.....	137
Bir kerede en çok kaç kardeş öldürüldü?.....	139
Hangi boşanma küçük çaplı bir isyan çıkardı?.....	141
Cinayet işlenince devlet ne yapardı?	143
"Adalet dediğin gelir kaybına yol açar" sözü kimindi?	146
I. Mustafa'nın cenazesi gömülmek için neden 17 saat bekledi?	149
Annesine en düşkün padişah hangisiydi?	151
Ordu seferde nasıl besleniyordu?	153
Gönlünü genç bir diplomata kaptıran valide sultan kimdi?	157
Bütün Müslümanlar oruç tutar mıydı?	159
IV. Murad hekimbaşını nasıl öldürdü?.....	162

Eleştirilmesi yasaklanan kitap hangisiydi?	165
Boşananlar var mıydı?	169
IV. Murad nasıl dolandırıldı?	172
Ceket ve pantolonu Osmanlı Avrupa'dan mı aldı?	175
Ulemadan kimse siyaseten öldürüldü mü?	178
Çocuk gelinler var mıydı?	182
"Hanedanın babası" kimdi?	184
Hangi ilim zararlıydı?	188
Bir şehzadeyle aşk yaşayan valide sultan kimdi?	191
Peygamber soyundan gelen 2.000 kişi hangi kasabada yaşıyordu?	193
Recm (taşlayarak öldürme) cezası uygulandı mı?	196
Dünyanın en güzel kadını kimdi?	200
Bir üçgenin iç açılarının toplamı kaçtı?	203
Katolik tarikatı kuran Osmanlı kimdi?	205
En uzun barış dönemi kaç yıl sürdü?	207
Klasik Batı müziği orkestrasındaki Osmanlı hangisidir?	209
Hangi padişah hacca gitti?	212
Yeniçeri ordusunu kaldırmanın faturasını kimler ödedi?	214
Bellini'nin <i>Fatih Portresi</i> Londra'ya nasıl gitti?	216
Osmanlı padişahları gerçekten halife miydi?	218
Yavroube kimdi?	222
Nota kullanılmaya ne zaman başlandı?	224
Halk padişahı görünce neden hasır yakardı?	227
Masada yemek yenmeye ne zaman başlandı?	230
Osmanlı şeriatla mı yönetiliyordu?	232
Doğum kontrolü var mıydı?	235
Aşk cinayetine kurban giden şehzade hangisiydi?	239
Hangi Osmanlı eşyası feministlerin simgesi idi?	244
Osmanlılar geniş aileler halinde mi yaşardı?	246
Cesetlere neden elkonuyordu?	248

Son sözleri neydi?	251
Minnet borçlarım	255
Kaynakça.....	259

Önsöz

“Tarih yok olanla değil, bir zamanlar var olanla ilgilidir,” diyor tarihçimiz Cemal Kafadar. Ve o “bir zamanlar var olanlar” da bugün yaşayan insanların sandıkları gibi bir şey değil.

Osmanlı İmparatorluğu, gündelik konuşmalarda hepimizin dediği gibi, 600 yıl yaşamış bir medeniyet. Ama bu 600 yılı sanki yekpare bir an gibi düşünürüz genellikle. Halbuki kuruluş aşamalarının küçük Osmanlı Beyliği ile Kanunî Sultan Süleyman’ın muhteşem dönemi ne kadar da farklıdır. Ya da kanaatkâr Osman Gazi ile gösterişçi Lale Devri’nin padişahı III. Ahmed. Peki, Fatih Sultan Mehmed dönemi Osmanlı dünyası ile Tanzimat reformlarının dönüştürdüğü Osmanlı dünyası aynı olabilir mi? Osmanlı’yı dünya tarihinin en önemli ve uzun ömürlü imparatorluklarından biri yapan şey, değişen şartlara uyum sağlama, değişme ve dönüşme yeteneğiydi. Bu yetenek, muazzam bir zenginlik ve çeşitlilik yarattı.

Aynı şekilde, üç kıtaya yayılmış bu imparatorluk, değişik iklim ve coğrafyaları, değişik dinleri, etnik grupları, kültürleri barındırıyordu ve bunları birarada tutma becerisini gösteriyordu. Yani hükmettiği toprakların ve halkların “dayattığı” büyük bir zenginliğe de sahipti. Bir Bosna köyü ile bir Yemen köyü, bir Anadolu köyü ne kadar benzer olabilir? Peki, ya bu köylerde yaşayan erkeklerle kadınların ilişkileri? Dolayısıyla tek tip bir Osmanlı’dan da söz edemeyiz. İdari yapı ve uygulamalardan yemek kültürüne,

müziğe, giyim kuşama, mimariye kadar her alanda muazzam bir çeşitlilik var karşımızda.

Bugün yaygın olan yekpare, değişmez, adeta bayraklaşmış bir Osmanlı'yı yüceltme anlayışı, "bir zamanlar var olan" bu muazzam zenginliği yok sayıyor, fakirleştiriyor, buduyor. Koca bir medeniyete olduğu gibi, o medeniyet içinde yaşamış insanlara da haksızlık ediyor. Bu yüceltme çabası çarpıtılmış gerçeklere, yamultulmuş ve eksik bilgilere, yok sayılmış hakikatlere, dolayısıyla klişelere dayanıyor. Aynı şekilde, Osmanlı'yı yerin dibine batırma çabası da benzer yol ve yöntemlere başvuruyor. Zaten her iki grup da bazı aynı "bilgileri"/klişeleri paylaşıyor; biri olumlularak, öbürü olumsuzlayarak.

Bu kitap, bütün bu çarpıklıkları düzeltmeyi ve o muazzam zenginliğin tamamını sergilemeyi amaçlamıyor tabii. Alçakgönüllü bir çalışma bu: Ortalıkta bilgi diye dolaşan şeylerin nasıl birer klişe olduğunu ve klişelerin nasıl güdük olduğunu göstermek istiyor. Buna karşılık, Osmanlı dünyasının ne büyük bir çeşitlilik, ne şaşırtıcı gerçekler barındırdığını göstermek istiyor. Gerçeklerin uydurmalarından daha çekici, daha değerli, daha anlamlı olduğunu anlatmak istiyor. Bu kitap, işte bunlara daha derin bir ilgi uyandırmak için okurun ağızına birkaç parmak bal çalmak istiyor.

Bu kitabı yazmak için popüler eserlerle ilgilenmedim; akademik çalışmaları didikledim. O akademik çalışmaların gönderdiği Osmanlı kaynaklarına gittim - ulaşabildiğim kadar. Her bir hikâye için yararlandığım kaynakları ayrı ayrı belirttim ve kitabın sonunda listeledim.

Osmanlı dünyasında bir gezinti için buyurun...

**Padişah her
cariyeden istediği
kadar ocuk
yapabilir miydi?**

İlk erkek doğana kadar yapabiliirdi. Yani doğan çocuklar kız olduğu sürece bir sınırlama yoktu. Aynı cariyeyle sevişmeye devam edebilirdi. Ama doğan ilk erkekle cariyenin cinsel hayatı da sona ererdi; tabii, padişah da o cariyeden elini çekerdi.

Hanedanın, dolayısıyla padişahların üreme faaliyeti devlet politikasının bir parçasıydı. Sultanın keyfi bir yere kadar hüküm sretilirdi; ama bu politikayı ihlal edemezdi ve bunu gözetmek de asıl olarak valide sultanların göreviydi. Üreme politikası iki temel ilkeye dayanıyordu: Hanedanın devamını ve padişahın bağımsızlığını güvence altına almak.

Tekeşlilik, padişahın bağımsızlığını tehlikeye atabileceği gerekçesiyle istenmiyordu. Padişahın kimseyle özel bir bağı olmamalıydı. Padişah kimseye vefa duygusu beslemeliydi. Öte yandan, hanedanın devamını güvence altına almak için birden fazla oğul da gerekliydi. Çünkü lm her zaman yakındaydı; hem cengverlik ve savaş yüzünden hem de belli aralıklarla nüfusu kıran salgınlar yüzünden. Ve birden fazla eř bu iki meseleyi birden zebilirdi.

Ne var ki hanedan, eşe de karşıydı. Çünkü eř, yani ni-

kâhli kadın padişahın bağımsızlığını zedeleyebilir, hareket serbestisini kısıtlayabilirdi. Nitekim İslam ve Osmanlı hukuku nikâhli eşlere görmezden gelinemeyecek kimi haklar tanıyordu. Oysa padişah karşısında hak sahibi olmak, hısımlık düşünülemezdi.

Tek anne-tek oğul kuralı ancak cinsel perhiz ve doğum kontrolüyle mümkün olabilirdi. Zamanın doğum kontrol yöntemlerine güvenilemezdi. Cinsel perhiz de padişahın cinsel hayatını kısıtlıyordu.

Bu çetrefil mesele, cinsel perhizin çok kadına, yani cariye sistemine evrilmesiyle çözüldü ve 14. yüzyıl ortalarından itibaren bütün padişah çocukları, cariyelerden oldu. Böylelikle hem padişahların bağımsızlığı sağlandı hem de çok oğul yapılarak hanedanın devamı güvence altına alındı.

Bu sistemi gerekli kılan temel bir olgu da taht mücadelesinin, padişahın bütün şehzadelerine açık olması geleneğiydi ve I. Murad'dan itibaren yaşanan da buydu. Yani taht, kardeşler arasındaki vuruşma sonucunda hak ediliyordu. Büyük veya küçük oğlun önceliği, kimsenin bir ayrıcalığı yoktu. Bu durum, şehzade annelerinin oğulları için türlü hesaplar, dolaplar, oyunlar çevirmesini bir kural haline getirdi. Her anne kendi oğlunun sultan olması için çabalıyordu. Ve bir annenin birden fazla erkek evlat doğurması böyle bir sisteme uygun değildi; hem anne hem babadan öz kardeşler arasında çatışmaya yol açardı. Bir cariyeden bir oğul kuralıysa, çatışmayı yarı öz kardeşler arasına çekiyordu; babadan öz, anneden üvey kardeşler arasına. Her anne kendi tek oğlunun arkasındaydı.

Bir anneden bir oğul kuralı, asıl olarak kardeş katlinin hüküm sürdüğü, 16. yüzyıl sonuna kadarki "klasik dönem" için geçerliydi; ama kardeş katlinin sona erdiği I. Ahmed'den (17. yüzyıl başı) sonra da, hatta 18. yüzyılda bile sürdü ama her zaman istisnalar vardı tabii.

Yıldırım Bayezid'in (1389-1402)¹ karısı Devletşah (cari-

1. Parantez içinde belirtilen yıllar, padişahların hükümranlıklarına işaret etmektedir. (Y.N.)

ye değil, Germiyanoglu Hanedanı'ndandı) İsa ve Musa Çelebileri doğurdu (ikisi de padişah olamadı).

Kanunî Süleyman'ın (1520-1566) cariyesi, sonra ni-kâhlı eşi Hürrem (her bakımdan özeldi) beş erkek doğurdu. Ama özel olması onu kural/gelenek ihlalinin sonuçlarından koruyamadı. Hürrem oğullarının vuruşmasına şahit oldu.

III. Murad'ın (1574-1595) Safiye'den iki oğlu vardı: Mehmed ve Mahmud.

I. Ahmed'in (1603-1617) kadını Kösem Sultan biri IV. Murad olmak üzere dört oğul doğurdu.

IV. Mehmed'in (1648-1687) Emetullah Gülnuş'tan iki oğlu oldu: II. Mustafa ve III. Ahmed.

II. Ahmed'in (1691-1695) Rabia'dan ikiz oğlu oldu.

I. Abdülhamid'in (1774-1789) cariyesi Ayşe Sineperver'in ikinci oğlu, ilk oğlunun ölümünden sonra doğdu.

19. yüzyıldaysa Abdülmecid'in ve II. Abdülhamid'in birden fazla erkek doğuran kadınları oldu.

Kimler sakal bırakamazdı?

Herkes bırakabilirdi... Saraydaki erkekler ve şehzadeler hariç. Sarayda padişahın başka sadece bostancıbaşı sakallıydı.

Osmanlı iktidar yapısı, aşağı yukarı 16. yüzyıl sonuna kadar padişahın kişiliğiyle özdeşti. I. Murad'dan sonra sultan oğulları bile bağımsız hareket etme yetkilerini yitirmeye başladı. Sancak verildi onlara, ama hep Anadolu'da; Avrupa sınır boylarına çıkmalarına izin verilmedi mesela. Cami, okul, medrese, hastane, çarşı gibi kamu kurumlarının banisi (kurucusu) olma haklarını da yitirdiler. Çünkü bunlar önemli birer zenginlik ve güç göstergesiydi. Sultanın mutlak otoritesine gölge düşürebilecek hiçbir şeye müsamaha edilmedi ki sakal da bir siyasi olgunluk simgesiydi.

Şehzadeler –kardeş vuruşmasından artık hangisi kurulabilirse– tahtın vârisiydi ve potansiyel de olsa bir iktidar odağıydı. (Mesela Yavuz Selim, babası II. Bayezid'e meydan okumuş, tahtı kuvvet kullanarak ele geçirmişti.) Dolayısıyla şehzadelerin padişaha tabi olduğu herkesin görebileceği simgelerle vurgulanırdı. Sakal bunların en önemlilerinden biriydi. Hatta şehzadeler tıraş ettikleri sakallarını belli aralıklarla payitahta gönderirdi.

Bu durumun bir istisnası, Kanunî Sultan Süleyman'ın daha sonra boğdurduğu büyük oğlu Mustafa'ydı. Saray tarihçisi Arifi'nin *Şehnâme-i Âl-i Osmân*'ındaki bir minyatürde Süleyman'ın Mustafa'yla bir konuşması resmediliyor ve bu tasvirde Mustafa'nın sakalı var. Ama bu durum zaten sakalın önemini vurguluyor. Şöyle: Şehzadeler arasındaki taht kavgası Kanunî'nin sağlığında başlamıştı ve Hürrem Sultan ekibi (kızı Mihrimah, damadı Veziriazam Rüstem Paşa) tahtın en güçlü ve sevilen adayı Şehzade Mustafa'yı bertaraf etmek istiyordu. Rüstem Paşa, türlü entrikalar yanında Mustafa'nın sakal bıraktığını, böylece padişaha isyan ettiğini söyleyerek Kanunî'yi etkilemeye çalışıyordu. Yani, minyatürdeki sakallı Mustafa, gerçeği yansıtıyorsa şehzadenin iktidar iddiasını (sultana isyan etmesini) kanıtlıyor. Gerçeği yansıtmıyor da Mustafa'nın katlini meşrulaştırma amacı taşıyorsa yine sakalın iktidar simgesi olduğunu gösteriyor.

Sakal hem iktidar hem erkeklik sembolüydü. Şehzadelerin sakal bırakması sultana başkaldırı demektir.

Padişah deyince hayalinizde sakalsız bir adam canlanıyor mu? Hayır. Ama bunun da istisnası var tabii: I. Selim (Yavuz). Minyatürler bunu söylüyor. Yavuz Selim'in pala bıyıklı resmini hatırlarsınız belki.

Bir başka istisna daha var. Yine Arifi'nin yaptığı, Süleyman saltanatının törensel tarihini resimleyen minyatürler, o zaman 27 yaşında olan padişahın Mayıs 1521'de çıktığı Belgrad Seferi'nde ilk zaferini kazanana kadar sakalsız olduğunu gösteriyor. Süleyman 1520 Eylül'ünde babası Yavuz Selim ölünce tahta çıkmıştı. Meşruyeti tabii ki sorgulanmıyordu, ama Dede Korkut'a kadar uzanan kadim geleneğin bir tür devamı olarak, kazanılmış bir askeri başarı otoritesini taçlandırmıştı. Padişah olmasından neredeyse tam bir yıl sonraki dönüş yolunda bıraktığı sakal da bunun göstergesiydi. (Kanunî'nin köse olduğu yolunda bir söylenti de var ama muhtemelen doğru değildi; seyrek sakallı biriydi.)

II. Osman (1618-1622) babası I. Ahmed gibi 14 yaşında tahta çıktı. Sultan Ahmed 1603'te cülusundan ve sünnetin-

Bir üçgenin iç açılarının toplamı kaçtı?

* * *

"Fast food" var mıydı?

* * *

Kimler sakal bırakamazdı?

* * *

Halk, padişahı görünce neden hasır yakardı?

Hınzır, eğlenceli ve merak uyandırıcı... *Bildiğin Gibi Değil* serisinin ilk kitabı olan *Osmanlı*, yanlış bilinen "doğrulara", bildiğimizi düşündüğümüz "hakikatlere", soru-cevap şeklinde hazırlanmış yapısıyla müdahale ediyor.

Mustafa Alp Dağistanlı, hem meraklısı için hem de tarihe başka bir yönden bakmak isteyenlere kıvamı yerinde, neşeli bir üslupla "Osmanlı dünyasının ne büyük bir çeşitlilik ve ne şaşırtıcı gerçekler barındırdığını" gösteriyor.

